

การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา
บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
The Management of University Social Responsibility Based on
Sufficiency Economy Philosophy

สุรศักดิ์ ชะมารัมย์¹
Surasak Chamaram¹

บทคัดย่อ

ในปัจจุบัน องค์กรทุกองค์การจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อความยั่งยืนขององค์กร ซึ่งหมายรวมสถาบันอุดมศึกษาด้วย โดยมหาวิทยาลัยจะต้องเข้ามามีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในสังคม โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมความคิดให้แก่สังคม รวมทั้งมีการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับใกล้และไกลที่จะเกิดขึ้น อันเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ขณะเดียวกันการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาก็จะต้องคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นทางสายกลาง ซึ่งนอกจากจะมีพื้นฐานของความไม่เบียดเบียน และการไม่เอาเปรียบสังคมจนเกินระดับความสมดุลและยั่งยืนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Nowadays, all organizations need to be awareness on the expression of corporate social responsibility for the organizational sustainability that also includes higher education institutions. The university must plays a role in social responsibility by responding to the needs of the people in society and by acting as a think tank for the society as well as conducting internal and external activities. Taking into

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

account the social benefits at close and far levels to arise from the use of existing resources in the organization or resources outside the organization in order to coexist in a normal society. At the same time, the social responsibility management of higher education institutions must take into account the philosophy of sufficiency economy. In addition to the basis of non-persecution and not to exploit society beyond balance and sustainability. It also promotes the use of valuable resources in the organization or resources outside the organization in a valuable and quality manner that will contribute to the development of society, economy and environment in order to ensure stability, balance and sustainability.

Keywords: Management, University Social Responsibility, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

เนื่องด้วยสภาพสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะพลวัตนับว่ามีพลังที่เชื่อมคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technologies: ICTs) เป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนก่อให้เกิดแรงผลักดันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา โดยมุ่งหวังผลในเชิงบวกในการนำพาชีวิตผู้คนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดผลในเชิงลบได้เช่นกัน เพราะเป็นโอกาสในการสร้างความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากเรื่องราวได้และผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยบริษัทขนาดใหญ่ที่มีทุนมากย่อมมีโอกาสได้รับผลตอบแทนสูงกว่าบริษัทรายเล็กและรายย่อย รวมถึงโอกาสจากการเอาเปรียบแรงงาน สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อเป้าหมายของการสร้างรายได้ให้มากที่สุด เมื่อองค์การระดับประเทศได้แสดงถึงเจตจำนงและความมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดแรงผลักดันต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility (CSR)) ในอันที่จะทำให้ประเทศสมาชิกต่างๆ ทั้งในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้จริง (กัญญารัตน์ หงส์วรรณ, 2555 : 87-88) การปฏิบัติตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ (CSR) จึงได้รับความสนใจและเกิดการยอมรับมากขึ้นกว่าเดิมในปัจจุบัน อันทำให้กระแสนักดั่งกล่าวได้ส่งผลกระทบไปเป็นทุกๆ ภาคส่วนทั้งในองค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชน และองค์การภาคประชาสังคมต่างก็ให้ความสำคัญและมีการดำเนินการเพื่อให้การช่วยเหลือ และการแก้ไขประเด็นปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแก่องค์การ

การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อความยั่งยืนขององค์การจึงถือเป็นหน้าที่ที่องค์การทุกแห่งจำเป็นต้องสร้างความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นอย่างมาก

เช่นเดียวกันกับสถาบันอุดมศึกษาที่สังคมมีความคาดหวังสูงต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษากว่าคือ มหาวิทยาลัยในฐานะองค์กรระดับอุดมศึกษาจึงไม่ควรทำหน้าที่แต่เพียงการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการต่อสังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่มหาวิทยาลัยจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ด้วย โดยมหาวิทยาลัยจะต้องเข้ามามีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของสังคม โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมทางความคิด (Think Tank) ให้แก่สังคม (กังสดาล เชาว์วัฒนกุล, 2558 : 31 และวัลลภา เฉลิมวงศาเวช, 2555 : 121) ทำหน้าที่สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (knowledge societies) ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับใกล้ และไกลที่จะเกิดขึ้นอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข แต่ในขณะเดียวกันการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาก็จะต้องคำนึงถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นทางสายกลาง ซึ่งนอกจากจะมีพื้นฐานของความไม่เบียดเบียน และการไม่เอาัดเอาเปรียบสังคมจนเกินระดับความสมดุลและยั่งยืนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรอย่างมีคุณค่า และมีคุณภาพ อันจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความมั่นคง สมดุลและยั่งยืนต่อไปได้อีกด้วย

ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษา และสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงตลอดทั้งการสังเคราะห์ให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมั่นคง สมดุลและยั่งยืนบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวางยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ของไทยที่อยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างประสบผลสำเร็จต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษา

1. ที่มาและความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร

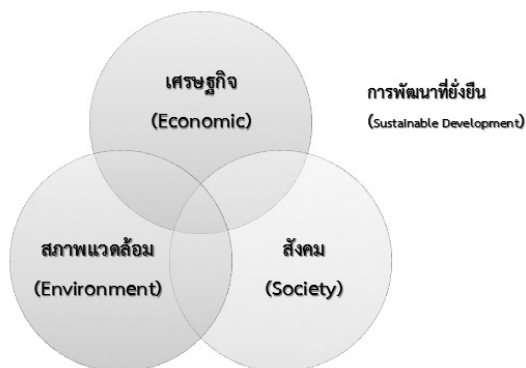
นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นที่ยอมรับในระดับโลก ซึ่งเริ่มเป็นรูปธรรมชัดเจนจากการประชุมสหประชาชาติ ณ กรุงริโอเดจาเนโรที่ประกาศเจตจำนงอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรในหัวข้อ The Ten Principles United

Nations Global Compact ทำให้ประเทศต่างๆ ส่งเสริมแนวคิด CSR อย่างชัดเจน ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนามีความมุ่งมั่นที่จะตอบรับกระบวนการบริหารองค์การตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อยกระดับสังคมไปพร้อมกับการเติบโตด้านเศรษฐกิจ โดยใช้เป็นทางเลือกทั้งด้านกลยุทธ์และกลวิธีรวมถึงโอกาสการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาทั้งในประเทศอินเดียและประเทศไทยที่หวังให้องค์การธุรกิจในประเทศของตนให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้เป็นสำคัญ (กัญญารัตน์ หงส์วรรณ, 2555 : 87-88) ทั้งนี้ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การ หรือที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Corporate Social Responsibility (CSR) นั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลากหลายทั้งที่มีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไป ดังจะได้นำมาประมวลในที่นี้โดยสังเขปดังนี้

Bowen (1953, อ้างถึงใน ชูติมา วุ่นเจริญ, 2556: 145) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ ในหนังสือ Social Responsibilities of the Businessman ทำให้มีนักวิชาการให้ความสนใจในประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การธุรกิจส่งผลให้ Carrol (1999) ยกย่อง Howard Bowen ว่าเป็นบิดาแห่งความรับผิดชอบต่อสังคม แล้วความรับผิดชอบต่อสังคมหรือที่เรียกว่า CSR นั้นคืออะไร ส่งผลอย่างไรในธุรกิจโรงแรม ซึ่งเป็นธุรกิจการให้บริการ และมีความสำคัญเป็นอย่างมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย โรงแรมเป็นธุรกิจที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค ดังนั้น ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการย่อมมาจากหลายเหตุผล และความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเป็นเหตุผลหนึ่งในการเลือกใช้บริการซึ่งมีผลต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ต่อมา Good (1973 : 20) ได้กำหนดความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า หมายถึง คุณธรรมที่เป็นความดีรวบยอดในความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความปรารถนา และสามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมมากระตุ้น สอดคล้องกับที่องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน (International Organization for Standardization (ISO)) (ISO, อ้างถึงใน สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุทธาสินี, 2550 และกัญญารัตน์ หงส์วรรณ, 2555 : 89) ได้ให้นิยามของความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR) ว่าหมายถึง การที่องค์การตอบสนองต่อประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งที่การให้ประโยชน์หลักแก่คน ชุมชน และสังคม นอกจากนั้น ยังเป็นเรื่องของบทบาทขององค์การธุรกิจในสังคม และความคาดหวังของสังคมที่มีต่อองค์การธุรกิจ โดยจะต้องทำด้วยความสมัครใจและผู้บริหารจะต้องมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ โดยสามารถวัดผลได้ใน 3 มิติ คือ การวัดผลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในทำนองเดียวกันกับ The Green Paper of the European Commission (July 2001, อ้างถึงใน R. Seminur Topal, 2009 : 2) ที่เห็นว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการที่บริษัทดำเนินการบูรณาการ

ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ไว้ในการดำเนินธุรกิจและในการปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียโดยความสมัครใจ

ในส่วนของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การตามมุมมองของนักวิชาการในประเทศไทย เช่น จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร (2552 : 26) ได้สรุปถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การไว้ในหนังสือชื่อความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า CSR คือ แนวคิดขององค์การในการดำเนินกิจกรรม การวางแผน การตัดสินใจ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการ และการดำเนินการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยอาจสอดแทรกเรื่องนี้ไว้ในกระบวนการประกอบธุรกิจ เช่น กระบวนการผลิตหรือการบริการ การดูแลบุคลากรในองค์การและครอบครัว รวมไปถึงการดูแลชุมชนและสังคมโดยรอบ นอกจากนี้ CSR ในหลายองค์การอาจเป็นการตั้งเงื่อนไขให้กับผู้มีส่วนได้เสีย อันหมายถึงลูกค้า คู่ค้า ผู้ลงทุน รัฐบาล และองค์การพัฒนาชุมชน ร่วมกันดูแลรับผิดชอบต่อสังคมด้วย การพัฒนาในรูปแบบ CSR นี้ถือได้ว่าเป็นการบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบันที่ได้รับความนิยมจากทั่วทุกมุมโลก

ภาพที่ 1 แสดงการบูรณาการการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน กับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: จิรประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร (2552 : 26)

ในเวลาต่อมา วัลลภา เฉลิมวงศาเวช (2555 : 117) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การว่าถือว่าเป็นพันธกิจหลักอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่ากิจกรรมหลักที่องค์กรจัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองต่อประเด็นในการให้บริการด้านสังคมหรือดำเนินพันธกิจขององค์การในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) องค์กรจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

เนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนควบคู่กันไป เช่นเดียวกัน กับดุษฎี วรธรรมดุษฎี (2556 : 226) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ขององค์การ ว่าการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์การที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในองค์การและ ในระดับใกล้เคียงและไกลด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การใน อันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

จากที่ได้หยิบยกแนวคิดและมุมมองของนักวิชาการที่มีต่อความสัมพันธ์ขององค์การนั้น สามารถสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ขององค์การ (Corporate Social Responsibility : CSR) หมายถึง การที่องค์การมีการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์การ ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคมทั้งในระดับใกล้เคียงและไกลที่จะเกิดขึ้นอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์การในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็น ปกติสุข

2. ความสำคัญของความสัมพันธ์ขององค์การ

ความสัมพันธ์ขององค์การก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์การทั้งในระยะสั้นและ ระยะยาว ทั้งในแบบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และทั้งภายในและภายนอกองค์การ ดังนี้คือ

- 1) ความสัมพันธ์ขององค์การสร้างความไว้วางใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความไว้วางใจเป็นรากฐาน สำคัญในการทำธุรกิจ ถ้าลูกค้าไว้วางใจบริษัท ลูกค้าก็จะใช้สินค้าและบริการด้วยความปลอดภัยใจ มีความจงรักภักดีต่อแบรนด์ องค์การสามารถวางตำแหน่งทางการตลาดของแบรนด์ได้อย่างที่ ต้องการ โดยมีกิจกรรม CSR เป็นตัวสนับสนุนความน่าเชื่อถือมากขึ้น นอกจากนั้น ภาพพจน์ของ องค์การที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมก็จะมีชื่อเสียงที่แข็งแกร่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ลอกเลียนได้ยาก เพราะต้อง ใช้เวลาในการพัฒนาขึ้นมา
- 2) องค์การที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะทำให้พนักงานที่ทำงานอยู่ เห็นถึงความจริงใจขององค์การที่มีต่อสังคม ไม่น่าไหวหลังหลอก พนักงานก็มีความสบายใจในการ ที่จะทำหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และมีความภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกหนึ่งขององค์การ ทำให้องค์การสามารถที่จะคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถร่วมงานได้ง่ายขึ้น และทำให้ ต้นทุนขององค์การลดลง
- 3) ในแง่ของผู้ถือหุ้น นักลงทุนหรือเจ้าของกิจการ CSR จะทำให้ราคาหุ้น มีเสถียรภาพและมีมูลค่าหุ้นในอัตราที่สูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย เนื่องจากเป็นที่ต้องการของ นักลงทุน ปัจจุบันเม็ดเงินลงทุนในธุรกิจที่มี CSR ซึ่งเรียกกันเฉพาะว่า SRI (Socially Responsible Investment) นั้น มีมูลค่าเกินสองล้านเหรียญ และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นโอกาสที่องค์การ สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ต้นทุนทางการเงินมีแนวโน้มที่ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ ของตลาด และ
- 4) ในภาพรวมแล้ว องค์การที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมย่อมมีส่วนช่วยเหลือ

เศรษฐกิจของประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองได้ องค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมย่อมไม่ทำให้เกิดความเสียหายในเรื่องต่างๆ เช่น การใช้ส่วนผสมที่ไม่เป็นพิษภัย ไม่ปนเปื้อนอย่างในกรณีของเมลามีนที่มีการปนเปื้อนเข้าไปในอาหาร ทำให้ภาพรวมทางด้านอาหารของประเทศจีนเสียหายมหาศาล (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2553 : 15-16)

3. แนวทางและระดับของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร

Koler (2005, อ้างถึงในทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2551 : 121-122) ได้แบ่งแนวทางการรับผิดชอบต่อสังคมเป็น 2 แนวทางหลักที่สำคัญคือ 1) แนวทางแบบดั้งเดิม (Traditional Approach) เกิดขึ้นก่อนทศวรรษ 1990 โดยแนวทางการรับผิดชอบต่อสังคมเกิดจากกระแสการกดดันจากภายนอก ดังนั้น องค์กรจึงต้องทำดีเพื่อให้ดูดี (doing good to look good) จึงมีการบริจาคเงินหรือช่วยเหลือกลุ่มต่างๆ แต่พันธะผูกพันที่เกิดขึ้นเป็นเพียงระยะสั้น และตามความต้องการของผู้บริหาร และทิศทางของคณะกรรมการบริหารมากกว่าจะเป็นเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ขององค์กร เมื่อประเมินผลการดำเนินการในแนวทางแบบดั้งเดิม จึงพบว่าผลที่มีต่อสังคมจึงมีน้อยมาก และไม่เป็นระบบ และ 2) แนวทางแบบใหม่ (The New Approach) ซึ่งเป็นการเพิ่มความปรารถนาในการทำให้ดีและทำดี (doing well and doing good) โดยเลือกประเด็นที่สอดคล้องกับค่านิยมของบริษัท หรือการดำเนินการที่สนับสนุนเป้าหมายของบริษัท หรือเลือกเรื่องที่สัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์หลักและตลาดหลักทรัพย์ของบริษัท เพื่อเพิ่มโอกาสในการเพิ่มส่วนแบ่งตลาด การเข้าถึงตลาด และการสร้างเอกลักษณ์ของแบรนด์

ส่วนในประเด็นระดับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรในมุมมองของ Carroll นั้นจะประกอบด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรใน 4 ชั้น กล่าวคือ 1) ความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจ (Economic responsibility) เป็นการรับผิดชอบต่อพื้นฐานในการสร้างกำไรให้กับผู้ถือหุ้น และเพื่อให้องค์กรเติบโต โดยการผลิตสินค้าและบริการตามที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด และราคาที่สมเหตุสมผล ตลอดจนการจ้างพนักงานด้วยค่าจ้างที่เหมาะสม เพื่อนำมาขายเพื่อให้เกิดกำไรแก่เจ้าของกิจการ 2) ความรับผิดชอบต่อด้านกฎหมาย (Legal responsibility) เป็นการดำเนินกิจการไปตามครรลองของกฎหมายและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งการกระทำบางอย่างอาจไม่ผิดกฎหมายแต่องค์กรควรกระทำหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบต่อผู้บริหารองค์กรนั้น ๆ ในขณะเดียวกันองค์กรเองยังถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือข้อกำหนดที่ออกโดยภาครัฐ ตลอดจนเคารพกฎและกติกาในการดำเนินธุรกิจ 3) ความรับผิดชอบต่อทางจริยธรรม (Ethical responsibility) เป็นความรับผิดชอบต่อที่นอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงเกี่ยวกับมาตรฐาน บรรทัดฐาน และความคาดหวังที่สะท้อนถึงความเอาใจใส่ในลูกค้า พนักงาน และสังคม ด้วยการทำสิ่งที่ถูกต้อง ยุติธรรม และหลีกเลี่ยงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับคน และธรรมชาติ ตลอดจน

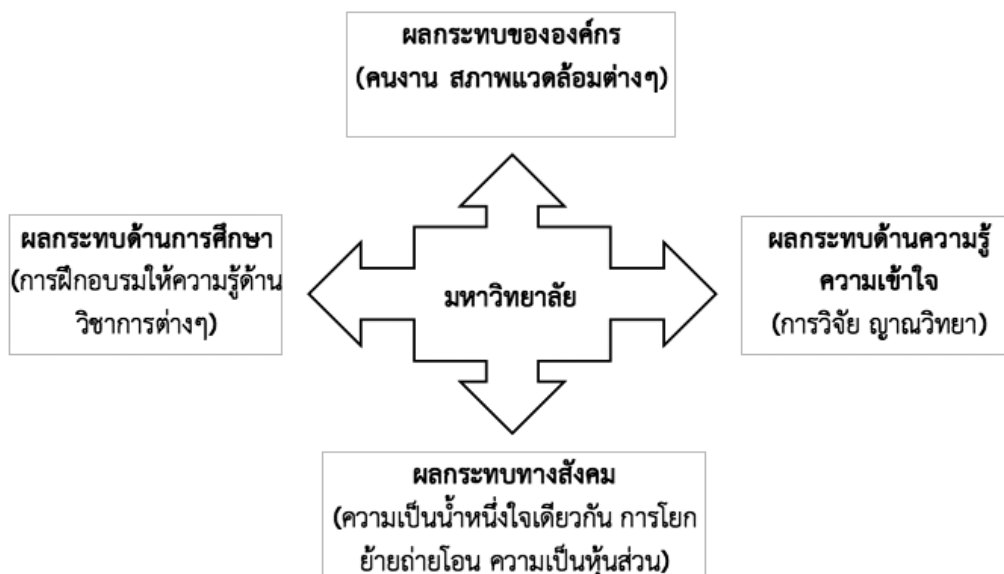
เคารพและปกป้องสิทธิของผู้มีส่วนได้เสีย และ 4) ความรับผิดชอบต่อด้านสาธารณะ (Philanthropic responsibility) เป็นการแสดงออกขององค์กรในการ ตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมที่จะให้องค์กรที่เป็นพลเมืองดี ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมที่องค์กรจะตอบแทนต่อสังคมในรูปแบบของเงินและเวลา และปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นด้วยความสมัครใจ เช่น การสนับสนุนด้าน การศึกษา และการบริจาคหรือช่วยเหลือสังคม (Carroll, 1991, อ้างถึงใน กังสดาล เชาววิวัฒน์กุล, 2558 : 32-33 และสิริภักตร์ ศิริโท และวรางคณา นิลสุวรรณ (2557 : 22-23)

4 แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษา

แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร หรือ Corporate Social Responsibility (CSR) เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่องค์กรต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสำคัญ ในส่วนสถาบันอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยนั้น กล่าวได้ว่าแนวคิด CSR ปรากฏในการประชุมระดับโลกด้านการอุดมศึกษา (World Conference on Higher Education: WCHE) เมื่อวันที่ 5-8 กรกฎาคม ค.ศ. 2009 ณ สำนักงานใหญ่องค์การยูเนสโก กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development) ทั้งนี้ เพราะสังคมมีความคาดหวังสูงต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษากว่าคือ มหาวิทยาลัยในฐานะองค์กรระดับอุดมศึกษาจึงไม่ควรทำหน้าที่แต่เพียง การผลิตบัณฑิต การวิจัย และการบริการวิชาการต่อสังคมแต่เพียงเท่านั้น หากแต่มหาวิทยาลัยจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ด้วย (กังสดาล เชาววิวัฒน์กุล, 2558: 31) ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัยเป็นความสามารถของมหาวิทยาลัยในการเผยแพร่และดำเนินการตามหลักเกณฑ์และค่านิยมทั่วไปโดยใช้ 4 ขั้นตอนหลักคือ การจัดการ การเรียนการสอน การวิจัย และการให้บริการด้านการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ตามหลักการทางจริยธรรมและธรรมาภิบาล การเคารพสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมทางสังคม และการส่งเสริมคุณค่า ซึ่งการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยจะมีผลกระทบโดยตรงต่ออนาคตในโลกแห่งการฝึกอบรมเพื่อสร้างควมมีวิชาชีพและผู้นำ แต่ยังเป็นตัวแสดงทางสังคมที่คอยส่งเสริมการศึกษาของนักศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมภายนอก ตลอดจนทำให้ความรู้สามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด (Giuffrè and E. Ratto, 2014 : 233)

สำหรับผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมีอยู่อย่างน้อย 4 ลักษณะคือ 1) ผลกระทบขององค์กร (organizational impacts) เป็นผลกระทบภายในองค์กรซึ่งจะมีผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัย ได้แก่ คนงาน สภาพแวดล้อมต่างๆ เป็นต้น 2) ผลกระทบด้านการศึกษา (educational impacts) เป็นผลกระทบทางวิชาการซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการให้ความรู้แก่ประชาชน ได้แก่ การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

3) ผลกระทบด้านความรู้ความเข้าใจ (cognitive impacts) เป็นผลกระทบทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างองค์ความรู้ ได้แก่ การวิจัย ญาณวิทยา เป็นต้น และ 4) ผลกระทบทางสังคม (social impacts) เป็นผลกระทบจากภายนอกองค์กรที่กระทบต่อสังคมโดยทั่วไป ได้แก่ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การโยกย้ายถ่ายโอน ความเป็นหุ้นส่วน เป็นต้น ดังรายละเอียดที่ปรากฏตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่มีต่อมหาวิทยาลัย

ที่มา: François Vallaëys (2013 : 91-92)

อันเนื่องมาจากผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่มีต่อมหาวิทยาลัยดังกล่าว จึงทำให้มหาวิทยาลัยจะต้องมีบทบาทในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ตอบสนองความต้องการของสังคม ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมความคิด (Think Tank) ให้แก่สังคม ทำการสื่อสารกับสังคมในประเด็นต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่นักวิชาการที่สังคมจับต้องไม่ได้และเป็นผู้เชี่ยวชาญในสังกัดขององค์การธุรกิจแต่เพียงเท่านั้น นอกจากนี้ ควรมีการจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีการให้รางวัลกับมหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานดีเด่นในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ ควรมีการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาตระหนักถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มหาวิทยาลัยจะต้องให้ความใส่ใจกับประเด็นในเรื่องความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและช่วยลดปัญหาการเสียเปรียบทาง สังคมด้วย โดยการเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การทางด้านธุรกิจ (CSR) กับความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัย (University Social Responsibility : USR)

จะแตกต่างกันในรายละเอียดของการดำเนินกิจการ สำหรับรายละเอียดของความแตกต่างดังที่แสดงในตารางต่อไปนี้ (วัลลภา เฉลิวงศาเวช, 2555 : 121)

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การทางด้านธุรกิจ (CSR) กับ ความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัย (University Social Responsibility : USR)

Corporate Social Responsibility - CSR	University Social Responsibility - USR
<ul style="list-style-type: none"> - การกำกับดูแลกิจการที่ดี - การประกอบธุรกิจด้วยความเป็นธรรม - รับผิดชอบต่อผู้บริโภค - พัฒนาชุมชนดูแลสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ตอบสนองความต้องการของสังคม - สื่อสารกับสังคมและรับใช้สังคม - ความเสมอภาคในโอกาสการเข้าถึงอุดมศึกษา - ลดปัญหาความเสียเปรียบในสังคม

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2552, อ้างถึงใน วัลลภา เฉลิวงศาเวช, 2555 : 121)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา (USR) ที่มีการวิจัยในการศึกษาที่ผ่านมาก่อนหน้านี้มีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป แต่มุมมองที่น่าสนใจและสอดคล้องกับเงื่อนไขของบริบทมหาวิทยาลัยของไทยของเราเป็นอย่างดี สะท้อนให้เห็นได้จากงานศึกษาของ จอย ทองหล่อสี (2557) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งผลการวิจัยพบว่า แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ชุมชน พันธกิจ สังคม และธรรมาภิบาล ลักษณะและขอบข่ายตัวบ่งชี้ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ Input – Process – Output วัตถุประสงค์การก่อตั้งสถาบัน พันธกิจ และความต้องการของสังคม ในแง่ของตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทย ประกอบด้วย 7 ได้แก่ 1) การดูแลแก้ปัญหาชุมชนและสังคม 2) การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม 3) การใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม 4) การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคม 5) การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม 6) การบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 7) จริยธรรมทางวิชาการ ทั้งนี้ โดยสถาบันอุดมศึกษาสามารถนำตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นไปประยุกต์ใช้สำหรับการวางแผนเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติให้เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของแต่ละสถาบัน โดยการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา พัฒนาร่างยุทธศาสตร์การดำเนินการบนพื้นฐาน 7 องค์ประกอบ 63 ตัวบ่งชี้ กำหนดค่าน้ำหนักตาม

ความเหมาะสม ตรวจสอบติดตามภายใน และจัดทำรายงานการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบัน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

การส่งเสริมเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุความรับผิดชอบต่อสังคมในสถาบันอุดมศึกษานั้น วัลลภา เฉลิมวงศาเวช (2555 : 121) ได้ทำการสรุปตอกย้ำให้เห็นว่า เมื่อกล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา (USR) มหาวิทยาลัยมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างทุนให้แก่สังคมและประเทศชาติใน 2 ประการคือ 1) ทุนทางปัญญา (Knowledge Capital) หมายถึง การสร้างองค์ความรู้ที่มาจากการรวบรวม ค้นคว้า วิจัย หาความจริงจากธรรมชาติ และ 2) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง การผลิตผู้รู้ที่มีคุณภาพที่จะสะท้อนให้เห็นถึงทุนมนุษย์ที่มีความรู้และทักษะในการที่จะช่วยเหลือและพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น หากมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งของประเทศสามารถสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมได้ และเป็นเสาหลักในการที่จะนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืนได้แล้วนั้น มหาวิทยาลัยจะต้องเร่งการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมที่ต้องเริ่มจากตัวบุคคลไปสู่สถาบัน องค์กร หากมหาวิทยาลัยสามารถสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีจิตวิญญาณของความรับผิดชอบต่อสังคมและรวมกันเป็นกลุ่มจนกลายเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริงได้ ประเทศไทยจะมีทุนทางปัญญาที่สามารถสร้างทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพและนำพาประเทศไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการบริหารจัดการองค์กรใด ๆ ก็ตามเพื่อให้เกิดการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความพอเพียง ความสมดุล และความยั่งยืน รวมตลอดทั้งเกิดประโยชน์สุข ความสุขของสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นผลเป็นจริงได้นั้น จำเป็นที่ผู้บริหารขององค์กรทั้งหลายควรที่จะต้องน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) อันเป็นปรัชญาที่เกิดขึ้นบนภูมิสังคมของประเทศไทย ซึ่งทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี มาปรับใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ความเข้มแข็ง ความสมดุล ความมั่นคงและความยั่งยืนให้เกิดขึ้นแก่องค์กร ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ถือเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางทางสายกลางในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจโดยไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคเกษตร หรือภาคชนบทเท่านั้น แต่เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนสามารถก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

เป็นอย่างดี ซึ่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความหมายกว้างขวาง ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ท่วง 2 เงื่อนไขกล่าวคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่กำกับด้วยเงื่อนไขของความรู้อะและคุณธรรม มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 7-8)

ประการแรกคือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเองสังคสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ขณะที่ประการที่สองคือ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่พึงามโดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ้ “รู้จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสอุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกน้าสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้” ส่วนอีกประการต่อมาคือ ภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยง ปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที่ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้นจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้คือ ความรู้ ทั้งนี้บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชนที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอน ศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิตข่มใจของตนเอง และคุณธรรม โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง

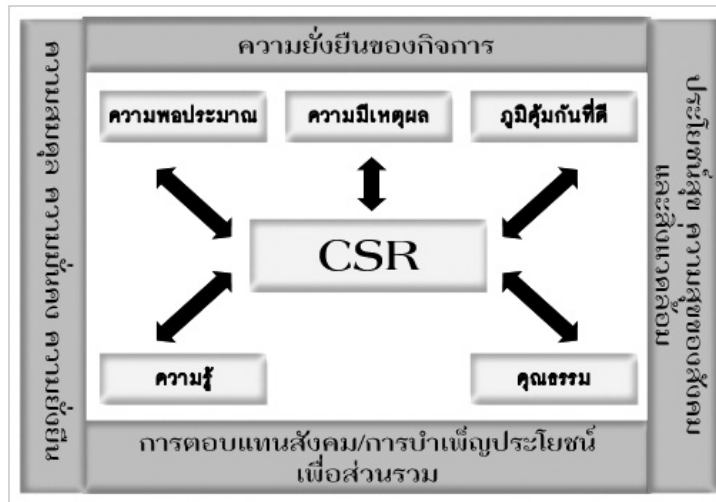
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเปรียบเสมือนเป็นร่มใหญ่ที่ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของบรรดางค์การทั้งหลาย ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดผลดีต่อการดำเนินกิจการขององค์การต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ หลักความพอประมาณคือ ช่วยทำให้องค์การต่าง ๆ ดำเนินกิจกรรมอย่างเกิดความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตน มีการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เป็นระบบ และไม่รีบร้อนโดยมุ่งหวังให้เกิดผลอย่างรวดเร็ว และไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมการผลิตและการบริหารสินค้าของชุมชนที่กิจการให้ความช่วยเหลือให้มีความเหมาะสมกับความต้องการตลาด รวมตลอดทั้งมีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ฟุ่มเฟือย ขณะที่หลักความมีเหตุผลคือ ทำให้องค์การมีการดำเนินกิจกรรมด้วยความสมัครใจและเข้าใจถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในทางบวกตามมา มิใช่เพราะการเรียกร้องจากสังคม ตลอดจนมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และสามารถตรวจสอบได้ ส่วนหลักภูมิคุ้มกันที่ดีคือ การที่องค์การให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความ

สมดุล และความยั่งยืนให้ทั้งกิจการ ชุมชน และสังคม เช่น ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาของพนักงาน และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อผนึกกำลังทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา

และนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวข้อกับเงื่อนไขของความรู้คือ องค์กรจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้อยู่ตลอดเวลาด้วยวิธีการที่ถูกต้อง เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ตลอดจนความเชี่ยวชาญให้กับบุคลากร การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของหน่วยงานมีความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรมีกระบวนการคิด วิเคราะห์และวินิจฉัยข้อมูลต่าง ๆ บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน และการเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ตัดสินใจแก้ปัญหากิจการปฏิบัติงานร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการทำงานที่ชัดเจน สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ขยายออกไปในวงกว้าง และอย่างต่อเนื่องโดยไม่รู้จักจบสิ้น สำหรับเงื่อนไขของคุณธรรมคือ องค์กรจะต้องคำนึงถึงการส่งเสริมบุคลากรและสังคมที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้พัฒนาคุณธรรมเพื่อให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพขององค์กร และสังคม การดำเนินกิจการด้วยความซื่อสัตย์ ส่งเสริมให้บุคลากรมุ่งมั่นทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ตลอดจนการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน และสังคมแห่งความรัก ความสามัคคี เพื่อจะทำให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการอย่างความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง จนกระทั่งประสบผลสำเร็จในที่สุด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหากผู้บริหารองค์กรได้มีการยึดถือการปฏิบัติตามแนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ย่อมจะก่อให้เกิดความสมดุล ความมั่นคง และความยั่งยืนทั้งต่อกิจการ ชุมชน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างสูงสุดด้วย ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 3

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : คณะกรรมการกลุ่มความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยด้านบริหารธุรกิจแห่งประเทศไทย (2555 : 27)

แนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรมีความสัมพันธ์กันกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก โดยที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นเครื่องมือที่คอยสนับสนุนให้การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรต่าง ๆ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความพอเพียง ความสมดุล และความยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงปัจจุบันยังคงมีองค์ความรู้ที่มีข้อจำกัดเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ของไทยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยปัจจัยด้านสถาบันอุดมศึกษา และปัจจัยด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสถาบันอุดมศึกษา โดยผู้บริหารระดับอุดมศึกษาจะต้องคำนึงและให้ความสำคัญกับ

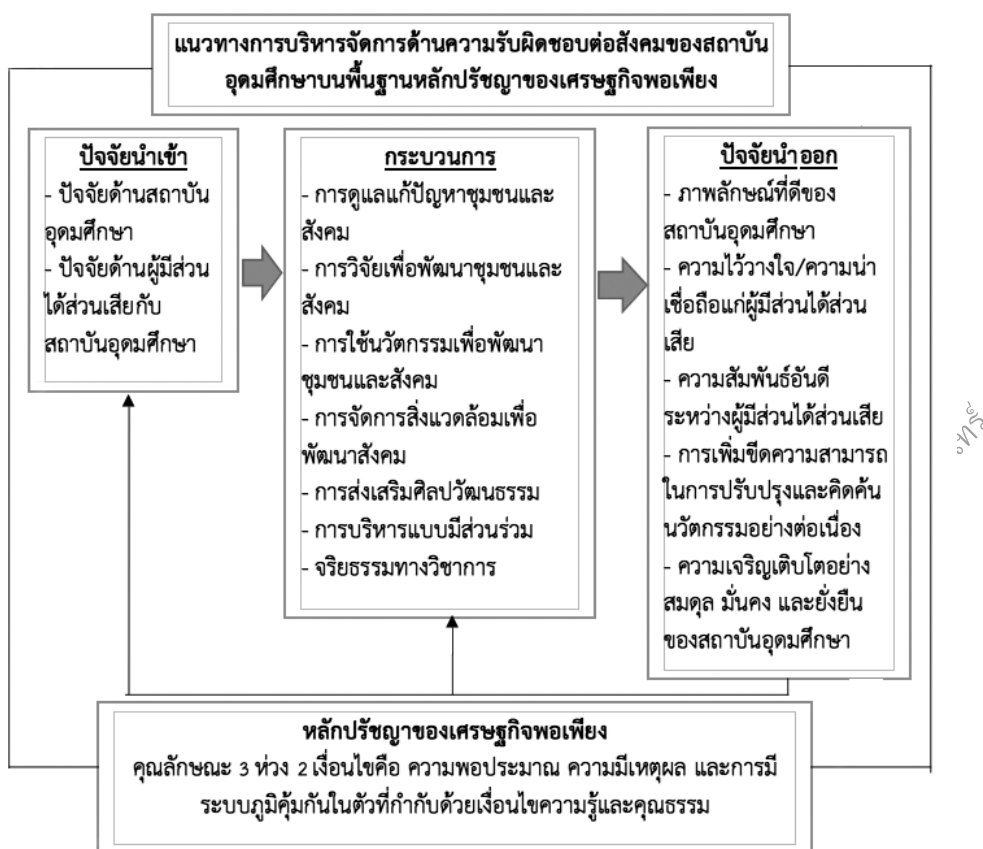
ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานทั้งหมด อีกทั้งจะต้องคอยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความร่วมมือในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือจากทั่วทั้งหน่วยงานอีกด้วย เพื่อสร้างความพร้อมให้เกิดขึ้นกับหน่วยงาน ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานทุกกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเป็นธรรม และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ การสร้างความพร้อมดังกล่าวผู้บริหารควรมีการเริ่มดำเนินการนับตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มแรกของกระบวนการดำเนินงาน นั้นหมายความว่ามีการกำหนดความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ในวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบาย และแผนกลยุทธ์ พร้อมทั้งกำหนดโครงสร้างการบริหาร โดยแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่ความยั่งยืน นอกจากนี้ ก็ควรมีการดำเนินงานด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง เพื่อมิให้เกิดผลกระทบ รวมทั้งมีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากชุมชนและสังคมในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงาน

2. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วยการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการดูแลแก้ปัญหาชุมชนและสังคม ได้แก่ สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การแสดงออกถึงความใส่ใจดูแลชุมชนรอบ ๆ สถาบัน ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยการบูรณาการด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น 2) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม ได้แก่ การดำเนินการวิจัยโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม การนำปัญหาของชุมชนมาเป็นโจทย์ในการทำงานวิจัย การมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อตอบสนองชุมชนตามความจำเป็นของชุมชน เป็นต้น 3) ด้านการใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม ได้แก่ มีการนำเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ไปให้ความรู้แก่ชุมชน มีการจัดโครงการฝึกอบรม เพื่อให้ความรู้กับสังคมภายนอกสถาบัน มีการนำเทคโนโลยีไปถ่ายทอดให้กับชุมชน เป็นต้น 4) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคม ได้แก่ มีแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีระบบตรวจประเมินด้านการบริหารจัดการ และมีระบบขีบบัดสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐานสากล เป็นต้น 5) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ มีกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสืบทอดความเป็นวัฒนธรรมของชาติ มีโครงการหรือกิจกรรมที่แสดงถึงการทำนุบำรุงและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งมีความเสมอภาคในการดำเนินงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น การบริหารแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ชุมชนที่สถาบันจะดูแลรับผิดชอบอย่างเหมาะสม มีแผนการสนับสนุนการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานของประเทศ และมีการกำหนดแผนความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นต้น และ 7) จริยธรรมทางวิชาการ ได้แก่ มีกระบวนการวัดประเมินผลการศึกษาในระดับรายวิชาที่โปร่งใส มีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษา และมีการเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นด้วยความสมัครใจ เป็นต้น (จอย ทองกล่อมสี, 2555) ทั้งนี้ การประยุกต์หรือปรับใช้ให้คำนิ้ง

ถึงเกิดความเหมาะสมและสอดคล้องตามอัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษาของไทยแต่ละแห่งด้วย

3. ด้านปัจจัยนำออกหรือผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีของสถาบันอุดมศึกษา เกิดความไว้วางใจ/ความน่าเชื่อถือแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ช่วยการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับปรุงและคิดค้นนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดความเจริญเติบโตอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษา

เมื่อกล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแสดงได้ตามภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงแนวทางการบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษา บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทสรุป

การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับเป็นเรื่องที่ผู้บริหารระดับอุดมศึกษาจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากผู้คนในสังคมจำนวนมากได้ตั้งความคาดหวังสูงต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในเบื้องต้นในการสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคมจนเกิดการเรียนรู้และเกิดความยินยอมร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้บริหารจะต้องบริหารงานอย่างมืออาชีพโดยอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ อย่างบูรณาการบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การดูแลแก้ปัญหาชุมชนและสังคม การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม การใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาสังคม การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การบริหารแบบมีส่วนร่วม และจริยธรรมทางวิชาการ รวมทั้งจะต้องมีความมุ่งมั่นสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากร เพื่อช่วยให้สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการปรับปรุงและคิดค้นนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งกลายเป็นทุนมนุษย์ที่ทรงคุณค่า เป็นบุคคลผู้มีความรู้และทักษะในการที่จะช่วยเหลือและพัฒนามหาวิทยาลัยให้กลายเป็นหน่วยงานที่มีภาพลักษณ์ที่ดี ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานจนสามารถสร้างความไว้วางใจหรือน่าเชื่อถือสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นได้จริง และเกิดความเจริญเติบโตอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กังสดาล เชาววิวัฒนกุล. (2558). “พฤติกรรมการทำงานของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม.” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น. 8(2): 30-40.
- กัญญารัตน์ หงส์วรรณนท์. (2555). “การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม: กลยุทธ์และโอกาสขององค์กรธุรกิจประเทศกำลังพัฒนาในสังคมพลวัต.” วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์. 6(2): 83-112.
- คณะกรรมการกลุ่มความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัยด้านบริหารธุรกิจแห่งประเทศไทย. (2555). แนวทางความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ. กรุงเทพฯ : บริษัท เมจิกเพรส จำกัด.

- จิระประภา อัครบวร และประยูร อัครบวร. (2552). **ความรับผิดชอบต่อสังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด.
- จอย ทองกลุ่มสี. (2555). **การพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันอุดมศึกษาไทยตามหลักธรรมาภิบาล**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา วุ่นเจริญ. (2556). “ความรับผิดชอบต่อสังคมกับธุรกิจโรงแรม.” **วารสารวิทยาการจัดการ**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 30(1): 143-158.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2551). **เครื่องมือการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รัตนไตร.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2553). **การจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร การสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : ธิงค์ บีคอนด์ บั๊คส์ จำกัด.
- วัลลภา เณลิมวงศาเวช. (2555). “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรอุดมศึกษา.” **วารสารนักบริหาร**. 32(4): 116-122.
- สิริภักตร์ ศิริโท และวรางคณา นิลสุวรรณ. (2557). “ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรและการตัดสินใจซื้อรถยนต์ของบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด.” **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานครปริทัศน์**. 4 (2): 21-31.
- สุทธิศักดิ์ ไกรสรสุธาสินี. (2550). **ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) เกื้อกูลผูกพันมั่งคั่งและยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- François Vallaey. (2013). University social responsibility: a mature and responsible definition. [Online]. Available : http://www.guninetwork.org/files/ii.4_1.pdf. Retrieved May 22, 2017.
- Good, C. V. (1973). **Dictionary of education**. New York. McGraw-Hill.
- Giuffré, Lidia and E. Ratto, Silvia. (2014): “A New Paradigm in Higher Education: University Social Responsibility (USR).” **Journal of Education & Human Development**, 3(1) : 231-238.
- R. Seminur Topal. (2009). CSR in Universities around the World. [Online]. Available : <http://www.socialresponsibility.biz/discuss2.pdf>. Retrieved May 22, 2017.